

san viszonyuló, a klasszikus regény és a tények objektív bemutatására törekvő riport hagyományait kiválóan ötvöző kordokumentum megszületéséhez. Lewi útja jól példázza, hogy egy közösség társadalomfor-

máló ereje elsősorban vezetőinek közösségformáló erejétől függ.

FEKETE LÁSZLÓ

(Európa Kiadó, Budapest, 2003, 637 oldal, 2200 Ft)

Kultúra

SZERB ANTAL:

Összegyűjtött esszék, tanulmányok, kritikák I-III.

Ilyen könyvek kiadásáról álmodik egy kiadó és olvasásáról a könyvszerető ember. Keménytábla, védőborító, könyvjelző, tisztességes papír, olvasható méretű és tipográfiájú betűtípus, egyszerű, de szép borító, tematikus szerkesztés, pontos és könnyen áttekinthető feltüntetése az első megjelenéseknek, sőt a névmutató sem hiányzik. A szerző neve jóval nagyobb betűkkel szedett a címnél, ellentétben Esti Kornél információival: SZERB ANTAL. A Magvető Kiadó gondozta életműsorozatban három kötetben jelentek meg esszéi, kritikái, tanulmányai. Az elsőbe a világirodalmi, a másodikba a magyar

irodalmi, a harmadikba az úgynevezett vegyes tárgyú írások kerültek a szerkesztő, Papp Csaba munkájának köszönhetően. Olyan egyszerűnek tűnik föl ezeknek a nyilvánvaló elvárásoknak megfelelni, mégis kevés könyv megjelenésekor egyértelmű az a tartalmi átgondoltság és külső harmónia, mely ezt a három kötetet jellemzi.

A világirodalmi tárgyú írásokat áttekintve kedves ismerősként köszönhetjük a kötet címét adó írást, a *Hétköznapi és csodákat*, *Az angol irodalom kis tükrét* és a legtöbb szöveget, ezt a laza szerkezetű, de mégis szinte egy (újabb) világirodalomtörténetet. Köszönhető ez a szerkesztési elvnek, mely születési sorrendben közli a szerzőkről írt hosszabb-rövidebb tanulmányokat, tehát nem a szövegek megírásának vagy megje-

lenésének időpontját veszi alapul. Abban különbözik a világirodalom-történetnek nevezett munkától, hogy elsősorban a legnagyobbakról szóló szövegeket tartalmaz: Homéroszról, Cervantesről, Shakespeare-ről, Goethéről, Ibsenről, Yeatsről, Proustról egyaránt.

Az esszék és tanulmányok mögött kritikák és könyvismertetések sorjáznak, az utóbbiak között rendhagyóan néhány (nyilvánvalóan publikálatlan) lektori jelentést olvashatunk, Szerb Antal élvezetes stílusában, aki kíméletlenül lebeszéli a kiadót akár H. G. Wells regényének kiadásáról is.

A magyar irodalomról szóló írásokat egybegyűjtő kötet magától értetődően nem mutathat olyan egységes és átgondolt képet, mint az első, megegyező szerkesztési elvek mellett sem. Szerb Antal sokat írt a romantika korának alkotóiról és kortárs szerzőkről. Ady és Babits mellett ugyan többet foglalkozott Tormay Cecile, mint Krúdy Gyula („a legfőbb mester”) műveivel, de nem sok olyan szerzőnek szentelt időt, akik azóta kihullottak az irodalmi kánon nagy lyukú rostáján.

Tele van ez a kötet apró gyöngyszemekkel, mint a *Tóni* című írás, Kölcsey Ferenc unokahúgának, Kölcsey Antóniának akkoriban kiadott naplójáról, vagy a kritikák közül Szomory Dezső *Levelek egy barát-nőmhöz* című regényéről írt alapvető, szinte már posztmodern szemlé-

lettel olvasó szövege, és itt található a lektori jelentések leghumorosabbika Tamás István *Lányok az éjszakában* című olvashatatlan regényéről.

Tele van ez a kötet olyan érdekfeszítő gördülékenységgel megírt tanulmányokkal, mint *A kuruc kori költészet*, *Az intellektuális költő* (Babits költői nyelve és az angolszász irodalom közti viszonyról) és a *Vörösmarty-tanulmányok*. A kötet címéül választott *Mindig lesznek sárkányok* című rövidebb, nem csak irodalmi tárgyú esszé is Vörösmarty hasonlataiból kiindulva tételezi, hogy ami minden emberben közös, az nem más, mint a mese, hisz a „sárkányok és a tündérek mindnyájunkban egyformán bennünk élnek”.

A kétarcú hallgatás című harmadik kötet nyitó szövege a megunhatatlan *Budapesti Kalauz. Marslakók számára*. Nem tudom, a marslakók mennyire értékelnék a szerző sorait, ha adott esetben csillagporos kabátjukban megjelenének, de Szerb Antal olyan átható szeretettel, mégis iróniával ír az ország szívééről, mintha a Paradicsomról írna, a földiről. Ez persze a legvarázslatosabb kötet a háromból, vérbeli esszékkel, mint *A boldog szigetek*, az olvasó számára elérhetetlen, mesebeli vidékek meghódítóirol, Odüsszeuszról, Prosperóról, a Jámbor Benniszülöttről. Vagy a rózsakeresztesekről szóló írás, melyből azt is megtudjuk, hogy Kazinczy Ferenc apósa, Török Lajos gróf volt a legnevezetesebb magyar

rózsakeresztes, akinek egész vagyona aranycsináló kísérletekre ment el. Egy aforizmaválogatás is színesíti a kötetet, *Nagy írók kis mondatokban* címmel, ismert és kevésbé ismert szerzők tollából. A könyvet a *Nyilatkozatok, interjúk* alfejezet zárja, melyben az egyik szöveg *kvantitatíve* és *kvalitatíve* vizsgálja *Milyenek ne legyenek a nők*. A szerkesztéssel kapcsolatos egyetlen kritikai megjegyzésemet e miatt a szöveg miatt teszem. Nem a szöveg cinizmusa zavar, hiszen az sokkal inkább szól a Pester Lloyd felkérésének, mint a nőknek, hanem annak, hogy ez a nyilvánvalóan szépirodalmi publicisztikai írás besorolódott ebbe az alfejezetbe, a *Ki oldja meg a magyar-román kérdést?* és a *Nyilatkozat A királyné nyaklánc megjelenése alkalmából* és több egészen más intenciójú írás közé.

Szerb Antal írásaiban él az irodalom, él a nyelv, sorai felkeltik és fenn tartják a vágyat, hogy az olvasóból olvasóbb legyen, hogy végigolvassa egy nagyobb könyvtár mindegyik kötetét, hogy az irodalom legyen az élete.

PÉCZELY DÓRA

(*Magvető Kiadó, Budapest, 2002, I. kötet 652 oldal, 2990 Ft, II. kötet 764 oldal, 2990 Ft, III. kötet 398 oldal, 1990 Ft*)

AMBRUS LAJOS:

Lugas

A lexikon veretes szómagyarázata szerint a lugas boltosan összehajtott faágakból vagy szőlővesszőkből alakított ernyős hely. Ami a Czuczor–Fogarasi-féle ismerettárban nincs, nem lehet benne, a fogalomhoz társuló számos képzet és lírai allúzió lódítja meg s viszi túl a szó alapjelentésén Ambrus Lajos fantáziáját a *Lugas* bevezetőjében. A speciális tudnivalók és az önfeltárás közös hangján beszélő *Lugas – Hattyúkép, poézis, stilizáció* az eredeti tárgy személyes értelmezése mellett egymást (igaz, csupán címszavakban) az esszéíró *ars poeticájáról* is elárul. Mert elég magától értetődő, hogy a lugasról írva a maga sajátos esszéképéről is vallomást tesz Ambrus, amikor így fogalmaz: „innét minden közelebb van; Ég is, Föld is, a fent és a lent is; mintha hegytetőn ülnénk, és könnyed mozdulattal begyűjtenénk [...] a horizontokat”. A folytatásban pedig: a lugas, vagyis az esszé „köldöknézésem és önelemzésem; metafizika: gondolatok, képek és álmok hűvös paradicsoma. De a sajtó kíváncsiság is.”

Ambrus tehát úgy véli, az esszéíró az, aki körültekint, aki a dolgokat a hozzájuk illő nézőpontból szemléli; ez a helyretevés nála a tapasztalattól való távolodás és visszatérés játéka, amely például a *Hetyei anziksz* cí-